Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS)
(2023), 16(62), 125-158
Özgünlük kontrolü intihal.net Authenticity process
DOI No: http://dx.doi.org/10.29228/Joh.66159
Makale türü: Derleme makale **Article type:** Review article
Geliş tarihi 04.11.2022 Submitted date
Kabul tarihi 05.02.2023 Accepted date
Elektronik yayın tarihi 28.03.2023 Online publishing date
Atıf Bilgisi / Reference Information
Toper, F., Aslan, H. & Özpolat, A.O. (2023). Türkiye'deki Sosyal Hizmet Kurumlarının Tarihsel Gelişimi. *Journal of History School,* 62,125-158.

TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL HİZMET KURUMLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ[1]

Ferhat TOPER[2], Harun ASLAN[3] & Ali Osman ÖZPOLAT[4]

Öz

İnsanlık tarihi boyunca yardımlaşma ve dayanışma her dönemin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yapısına göre değişim göstermiş olsa da hep varolmuştur. Ancak özellikle Sanayi Devrimi sonrasında başta işçiler olmak üzere kentlerde yoğunlaşan nüfusun karşı karşıya kaldığı sorunların çözümü için geleneksel yardımlar yetersiz kalmıştır. Bunun sonucunda dezavantajlı durumda olan nüfus gruplarına yönelik profesyonel yardım ve hizmetlere ihtiyaç duyulmuştur. 19. yüzyılın sonlarında, sosyal hizmet eğitimine yönelik programlar şekillenmeye başlamıştır. Anadolu'da sosyal hizmet batının geçirmiş olduğu sosyal ve ekonomik değişimlerden değil daha çok dini ve geleneksel bir anlayıştan hareketle gelişmiş ve dönüşmüştür. Anadolu'da sosyal hizmet başta dini ve geleneksel kökleri olmak üzere birçok sosyal referansla gelişmiş ve dönüşmüştür. Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle öksüz ve yetim çocuklar sosyal hizmetin öncelikli alanını oluşturmuşlardır. Cumhuriyet Dönemi, sosyal hizmetlerin gelişimi noktasına bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle 1963 yılında SHÇEK'in kurulmasının ardından sosyal hizmetlerin sunumunda kurumsallaşma başlamıştır. 2011 yılında farklı birimlere bağlı sosyal hizmet kurumları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adıyla tek bir çatı altında toplanmıştır. Süreç içerisinde isim değişiklikleri olsa da güncel ismiyle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı çocuk, genç,

[1] Makale yazımına yazarların etki oranı eşittir.

[2] Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ferhat.toper@ozal.edu.tr, Orcid: 0000-6398-5343

[3] Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, haslan@kastamonu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9830-1765

[4] Dr. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, aliosmanozpolat@gmail.com, Orcid: 0000-0002-2482-8457

yaşlı, engelli, kadın, sığınmacı ve göçmenler başta olmak üzere birey, grup ve yerel toplulukların durumunu geliştirmek ve değiştirmek amacıyla sosyal hizmetlerin sunulduğu kurum haline gelmiştir. Bu makalede Osmanlı döneminden günümüze sosyal hizmet kurumlarının tarihsel gelişimine ve sunduğu hizmetlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet Tarihi, Aile, Yaşlılık, Engellilik, Çocuk Hizmetleri

Historical Development of Social Work Institutions in Turkey

Abstract

Throughout the history of humanity, cooperation and solidarity have always existed, although they have changed according to each period's economic, social, cultural, and political structure. However, traditional aids were insufficient to solve the problems faced by the population concentrated in the cities, especially the workers, especially after the Industrial Revolution. As a result, there was a need for professional assistance and services for disadvantaged population groups. At the end of the 19th century, programs for social work education began to take shape. Social work in Anatolia has developed and transformed from a religious and traditional understanding rather than the social and economic changes that the West has undergone. Social work in Anatolia has developed and transformed with many social references, especially its religious and traditional roots. During the Ottoman Empire, especially orphans and orphans formed the priority area of social work. The Republican Period has been a turning point for the development of social services. Especially after the establishment of SHÇEK in 1963, institutionalization began in the provision of social services. In 2011, social service institutions affiliated with different units were gathered under a single roof under the name of the Ministry of Family and Social Policies. Even though there were name changes in the process, the Ministry of Family and Social Services, with its current name, has become the institution where social services are provided to improve and change the situation of individuals, groups, and local communities, especially children, young people, elderly, disabled, women, asylum seekers, and immigrants. In this article, the historical development of social service institutions from the Ottoman period to the present and the services they provide are included.

Keywords: Social Work History, Family, Old Age, Disability, Child Services

GİRİŞ

Bir meslek ve akademik disiplin olan sosyal hizmetin temel çalışma alanı insan ve toplumdur. Hem uygulamalı bir meslek hem de bilimsel bilgiye dayalı akademik bir disiplin olan sosyal hizmet, başlangıçta pratik olarak sürdürülen yardım mesleği olarak görülmüşse de 1917 yılında mesleğin öncülerinden olan Mary Richmond'un yazdığı "Sosyal Teşhis" adlı kitapla kendi teorik çerçevesini

çizmeye başlamıştır. 1922'de Mary Richmond'un ikinci kitabı olan "Sosyal Vaka Çalışması Nedir?" ilk sosyal hizmet ders kitabı olması ve o dönemde "sosyal hizmet uzmanlarının" ne yaptıklarını belgelendirmesi açısından oldukça önemlidir.

Sosyal hizmetin ilk müdahale yöntemi olan bireyle sosyal hizmetin temel amacı, en başından beri zor durumda olan insanlara yardım etmek olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda Avrupa ve İngiltere'den Amerika'ya göçlerin de etkisiyle yoksul ve muhtaç duruma düşen insanlara yardım etme görevi yerel yönetimlerin sorumluluğundaydı. Ancak hızla artan nüfus sonucunda yoksul, hasta ve işsiz sayısı giderek artmış ve yerel yönetimlerin barınma, maddi güç ve gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yardımları yetersiz kalmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi sonrasında üretim dönemi başlamış ve işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte sosyal sorunların çözümü için daha kapsamlı ve daha profesyonel çabalara ihtiyaç duyulmuştur. Bunun neticesinde sosyal hizmetler hayırseverlik ve yardımlaşmanın ötesine geçmeye başlamıştır.

1869 yılında, sosyal ve ekonomik kaos döneminde yardım programlarının koordinasyonunu sağlamak amacıyla Londra'da ilk Yardım Kuruluşları Derneği kurulmuştur. Bu sayede mevcut hayır kurumlarının daha verimli ve iş birliği içinde çalışması hedeflenmiştir. Şehir çapındaki ilk yardım kuruluşu, 1877'de ABD'de Buffalo'da kurulmuş, 1885 yılına gelindiğinde ABD genelinde hayır kuruluşu derneklerinin sayısı yüzü aşmıştır (Koşar, 1986).

Endüstriyel genişlemenin neden olduğu bazı sosyal değişimlere yanıt olarak yerleşim evleri hareketi sosyal hizmet tarihinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Yerleşim evleri, tıpkı bir toplum merkezi gibi, mahallelerin ihtiyaçlarına göre özel hizmetler sunan mahalle tabanlı kuruluşlardır. Bu yeni sosyal hizmet kurumu türü, yoksulluğun çevresel nedenlerini düzeltmeye odaklanmıştır. Faaliyetleri arasında araştırma yapmak, çocuk mahkemesi sistemi kurmak, eşini kaybetmiş kadınlar için emeklilik programları oluşturmak, çocuk işçiliğini yasaklamak, halk sağlığı reformları yapmak ve sosyal sigorta sistemini kurmak bulunmaktadır. 1884'te Londra'da Samuel Barnett tarafından kurulan Toynbee Hall yerleşim evi hareketinin ilk örneğidir. Oxford ve Cambridge Üniversitesi'nden gençlerin gönüllü olarak çalıştığı ve yoksul bir mahallede kurulmuş olan Toynbee Hall, gençler aracılığıyla sosyal reform gerçekleştirilmesi fikrinden hareketle çeşitli derslerin verilmesi, meslek edindirme kursları ile bir anlamda seçkin sakinlerin alt sınıftan komşularıyla birlikte bir değişim sürecine girmeyi amaçlamıştır (Kaya, 2017, s. 83). Burada toplumda ihtiyaç sahibi kesimlere daha sistematik ve felsefi temelleri olan yardım faaliyetlerine girişilmiştir. Yerleşim Evi hareketi

profesyonel bir şekilde insanlara yardım etmenin ilk örneği olarak görülmektedir ve sosyal hizmet tarihi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

1888 yılında Jane Addams Avrupa seyahati sırasında Toynbee Hall'u ziyaret etmiş ve 1889 yılında Ellen Gates Starr ile birlikte en ünlü Amerikan yerleşim evi olan Hull House'u kurmuşlardır. Chicago'da kültürel açıdan farklı bir mahallenin ortasında yer alan Hull House, yardıma ihtiyacı olan herkese kucak açmıştır. Hull House sakinlerine yönelik sosyal hizmetlerin yanı sıra toplumun eğitimi için de programlar oluşturmuştur. Hull House kadınların erkeklerden daha aktif olmasıyla Toynbee Hall'dan farklılık gösteren bir merkezdir. Toynbee Hall'dan ilham alınarak kurulmuş olsa da Hull House o dönemde endüstriyel olarak hızla büyüyen Amerikan toplumunun yapısından dolayı Toynbee Hall'dan farklı bir form kazanmıştır. Ekonomik büyümenin ışıltılı dünyasının yanında hızla yoksullaşan işçi sınıfı ve kitlesel göçler Amerikan toplumunda ciddi sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hull House'un Chicago'da kurulmuş olması da oldukça anlamlıdır. Zira 1800'lü yılların sonunda Chicago'da nüfusun %78'ini farklı bir ülkede doğan kişiler ve onların çocukları oluşturmaktaydı (Kaya, 2017, s. 84). Hull House işte tam da bu noktada göç dalgasıyla birlikte Chicago'ya yerleşen ve sağlıksız koşullarda yaşayan farklı ırklara mensup ve toplumun farklı katmanlarından her yaş grubundan insanların toplandığı bir merkez haline gelmiştir.

Sosyal hizmette bilimsel yaklaşım, on dokuzuncu yüzyılın sonunda bilimsel hayırseverlik hareketiyle ortaya çıkmıştır. Bilimsel bir çabayla yoksullara yardım etmenin amaçlandığı bu tarihte bilimin yoksulluğun anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmüştür. Ayrıca bireysel vakaların sistematik olarak incelenmesi ve tedavisi için bilimsel yöntemin kullanılabileceği düşünülmüştür (Danış & Kırbaç, 2013, s. 705). 19. yüzyılın sonlarında, sosyal hizmet eğitimine yönelik programlar şekillenmeye başlamıştır. 1904'te Boston'daki Simmons Koleji, Harvard Üniversitesi ile Boston Sosyal Hizmet Uzmanları Okulu'nu kurmak için iş birliği yapmıştır. Simmons, klinik sosyal hizmet uzmanlarına eğitim veren ilk kolej olma unvanına sahiptir. 1908'e gelindiğinde, şu anda Chicago Üniversitesi Sosyal Hizmet Yönetimi Okulu olarak bilinen Chicago Yurttaşlık ve Hayırseverlik Okulu aracılığıyla tam müfredatlı bir sosyal hizmet programı oluşturulmuştur.

II. Dünya Savaşı (1939-1945) sırasında birçok sosyal hizmet uzmanına savaştan etkilenen topluluklara yönelik hizmetler geliştirmeleri için savaşla ilgili görevler verilmiştir. Bu görevlerde çalışan sosyal hizmet uzmanları, askerlerin ve ailelerinin yaralanmalar ve diğer tıbbi sorunlarla baş etmelerine yardımcı olmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sosyal hizmetin profesyonel

statüsünü geliştirmek için birçok çaba sarf edilmiş ve 1952 yılında Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi kurulmuştur. 1955 yılında ise sosyal hizmetin profesyonel statüsünü ilerletmek için Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği kurulmuştur.

Günümüzde sosyal hizmet uzmanları, çocuk, genç, yaşlı, engelli, kadın, sığınmacı ve göçmenler başta olmak üzere birey, grup ve yerel toplulukların durumunu geliştirmek ve değiştirmek için mesleki çalışmalar yapmaktadır.

ANADOLUDA SOSYAL HİZMETLERİN TARİHİ VE KURUMSAL YAPI

Batı ülkelerinde sosyal hizmet, sanayi devrimi ile başlayan ve hızlı sanayileşmeye bağlı olarak kırdan kente göçler sonucu kentlerde yoğunlaşan nüfus gruplarının yaşadığı sosyal sorunlara çözüm üretme fikri sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak Türkiye'de sosyal hizmetlerin gelişimi İslamiyet öncesi Türk devletlerine kadar dayandırılmaktadır. Ancak bu makalede Türkiye'de sosyal hizmetlerin gelişimi için Osmanlı dönemi ve sonrasına değinilecektir. İlk olarak belirtmemiz gerekir ki Anadolu'da sosyal hizmet, batının geçirmiş olduğu sosyal ve ekonomik değişimlerden değil daha çok dini ve geleneksel bir anlayıştan hareketle gelişmiş ve dönüşmüştür. Anadolu'da sosyal hizmet başta dini ve geleneksel kökleri olmak üzere birçok sosyal referansla gelişmiş ve dönüşmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde özellikle öksüz ve yetim çocuklar sosyal hizmetlerin öncelikli alanını oluşturmuşlardır. Bu dönemde devlet eliyle sunulan hizmetlerin hak temelli uygulamalar olmadığı zira kanunla güvence altına alınmadığı dile getirilmiştir. Zira hak temelli sosyal hizmet uygulamalarında hizmetin aksaması veya durması halinde gerekli denetimlerin ve yaptırımların yapılması gerekmektedir. Oysa böyle bir uygulamanın Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir bütün olarak var olduğu söylenemeyeceği gibi bu dönemde gerçekleştirilen uygulamaların tamamen sosyal hizmetten soyutlanması da doğru değildir (Reçber, 2019, s. 727).

Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yılları, savaş sonrası kurulmuş ve çeşitli zorluklarla karşı karşıya olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, tarımdan sanayiye geçişi hızlandıramamış ve ekonomik buhranlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak Cumhuriyet Dönemi, sosyal hizmetlerin gelişimi noktasına bir dönüm noktası olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında kömür maden işçileriyle ilgili sosyal güvenlik düzenlemeleri, çalışma saatlerinin belirlenmesi, hastalık ve yaşlılık durumlarında maaşlarının devam etmesine yönelik düzenlemeler o dönem için

oldukça büyük gelişmelerdir ve bu gelişmeler günümüzdeki sosyal sigortaların temelini oluşturmuştur.

Cumhuriyetin ilk yılları olan 1930 yılında yürürlüğe giren Umumi Hıfzısıhha Kanunu, çocuk, genç, kadın ve yetişkinlerin çalışma süreleri, sağlık koşulları ve çalışma yaşları ile ilgili standartları belirlemiştir. Yine 1930 yılında yürürlüğe giren Belediyeler Kanunu ile belediyelere ihtiyaç sahibi vatandaşlar için birtakım yükümlülükler verilmiştir. Böylelikle başta kimsesiz, engelli ve yoksullar olmak üzere ihtiyaç sahipleri için yerinde hizmet sunumu sağlanması amaçlanmıştır. 1932 yılında Halkevleri kurulmuş ve böylelikle kültürel faaliyetlerin Anadolu'da yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması amacıyla 1945 yılında Çalışma Bakanlığı kurulmuş, 1949 yılında Yaşlılık Sigortası, yine aynı yıl Emekli Sandığı Kurumu, 1950'de ise Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu gibi yapısal gelişmeler yaşanmıştır. Türkiye'de batılı anlamda sosyal hizmetler 1960'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlamıştır. 1959 yılında Sosyal Hizmetler Enstitüsüne bağlı olarak 1961 yılında Sosyal Hizmetler Akademisi kurulmuş ve 1965 yılında ilk mezunlarını vermiştir. O dönem Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde sunulan sosyal hizmetlere ilişkin görev ve yetkiler 1963 yılında kurulan Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. 1967 yılında sosyal hizmet uzmanlarını yetiştirmek üzere oluşan eğitim ihtiyacı sonucunda Hacettepe Üniversitesi'nde sosyal çalışma eğitimine başlanmış ve bu eğitim kurumu 2000'li yılların başına kadar Türkiye'de sosyal hizmet alanında yüksek eğitim veren tek kurum olmuştur (Taşğın & Özel, 2011, s.180).

ÇOCUKLARA YÖNELİK HİZMETLERİN TARİHİ VE KURUMSAL YAPININ GELİŞİMİ

Tarih boyunca çocuklar dezavantajlı konumlarından dolayı dönem dönem oldukça büyük sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu sorunların çözümünde hem içinde bulunulan kültür hem de içinde yaşanılan toplum oldukça önemli bir rol üstlenmiştir. Türk toplumu ise tarih sahnesindeki yerini erken dönemlerden itibaren aldığından bu konuda farklı uygulamalar oluşturmuşlardır. Bu bağlamda Türk tarihinin incelenerek günümüze kadarki sürecin analiz edilmesi önem arz etmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Çocuklara Yönelik Kurumsal Yapılanma

Eski Türk tarihinde kurumsal çalışmalara rastlanmadığı görülmüştür ancak Osmanlı ile birlikte daha profesyonel çalışmaların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde yapılan çalışmalar, politika ve uygulamalar günümüzdeki çocuk hizmetlerinin gelişiminde önemli bir etkisi olduğundan

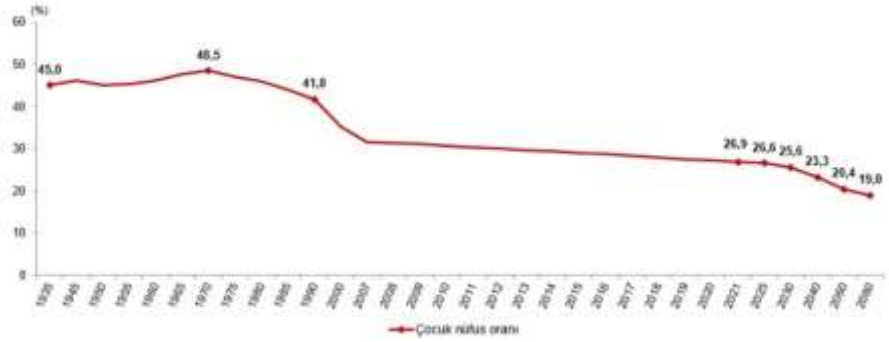
önem arzetmektedir. Osmanlı Devleti'nde korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik aile yanına yerleştirmenin ağırlıklı olarak benimsendiği bir sosyal politika uygulanmıştır. Bu sosyal politika genel olarak evlatlık sistemi olarak tanımlanabilir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde evlatlık müessesesinin yaygın olarak uygulandığı, hatta evlatlık olarak yetiştirilen çocukların ise devletin en üst mevkilerine kadar yükselebildikleri görülmüştür (Akt. Bay, 2014, s.158).

Osmanlı tarihine yakından bakıldığı zaman yetim çocukların bütün bakımlarının, eğitimlerinin, meslek edinmelerinin ve bütün ihtiyaçlarının vakıflar aracılığı ile giderilmiş olduğu görülmektedir (Işıl, 2015, s.31). Toplum içerisinde yardıma muhtaç kimseler arasında yer alan yetimler Vakıflar kanalıyla kurulan yetimhanelerde korunma altına alınmış; hastanelerde ve şifa yurtlarında tedavi edilmiş, medreselerde ve imarethanelerde barındırılıp eğitim verilerek okutulmuştur (Eryüksel, 1998, s.331). Osmanlı Devleti'nin ilerleyen dönemlerinde ise çocuk ve gençlere yardımcı olmak amacıyla kurulmuş olan "Himaye-i Etfal Cemiyeti, Dârüleytam, Mithatpaşa Islahhaneleri, Fukaraperver Cemiyeti, Darulhayr-i Âli, Darüşşafaka, Darülaceze vb. kurum ve kuruluşlar" ile çocukların ve gençlerin ellerinden tutularak sağlıklı yetişme ortamları oluşturulmuş, bunların yanısıra zihinsel ve bedensel gelişimlerinin de sağlıklı olarak gerçekleştirilerek topluma kazandırılması sağlanmıştır (Yıldız, 2015, s.106).

Ayrıca Osmanlının son döneminde Himaye-i Etfal Cemiyetinin 1908'de yerel bir teşkilat olarak Kırklareli'nde kurulduğu ve Balkan Savaşı başlayana kadar çalışmalarını devam ettirdiği görülmüştür. 1917'de ise yine aynı cemiyetin İstanbul'da ulusal olarak yapılandığı ve Kırklareli şubesinin de İstanbul'daki merkeze bağlandığı, 17 Ocak 1921'de ise padişah iradesi ile kamu yararına çalışan bir cemiyet olarak çalışmalarına devam ettiği bilinmektedir (Albayrak, 1988, s.52). Bu cemiyet günümüz Türkiye'sinde sosyal hizmetin temellerinin atılmasında etkili olduğu için önem arz etmektedir.

Türkiye'de Çocuklara Yönelik Kurumsal Yapılanma

Günümüzde yeni dünya düzeninin getirmiş olduğu olumsuzlukların törpülenmesi amacıyla bütün ülkelerin gündemlerinde yer almakta olan sosyal politika uygulamaları içerisinde bulunan öncelikli konulardan birisi de çocuklara sunulan hizmetlerdir. Bu bağlamda çocukların yetiştirilmesi, korunması, eğitimleri, çocukların suça sürüklenmesinin önlenmesine yönelik tedbirler ve çocuk haklarının korunması hususu son dönemde önem kazanmıştır (Tunç, 2013, s.1).

Grafik 1. Çocuk Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Oranı (TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2021)

Bu sonuçlara bakıldığı zaman ise çocuk alanı ile ilgili olarak ciddi çalışmaların yapılması, sunulan hizmetlerin geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra çocuk hizmetlerine yönelik sunulan hizmetler ve yapılan çalışmalar, hukuksal alt yapı ve politikaların oluşturulması üzerinde yoğunlaşılmıştır. Ancak çocuk koruma politikalarına yönelik modern anlamda kurumsallaşmış politika ve uygulamaların oluşturulması çok yenidir.

21. yüzyıl ile birlikte çocukların yetişkin bireylerden farklılaşan ihtiyaç ve gereksinimleri olduğu, bu ihtiyaç ve gereksinimlere yönelik hakların dünyadaki birçok ülkede çocuk hakları ile ilgili farklı girişimleri başladığı bir yüyıl olmuştur. Bunlardan ilk olarak ortaya çıkanı, 1924 senesinde Milletler Cemiyetince hazırlanıp kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi olmuştur. Çocuklara yönelik hak ve kazanımların hukuk metinlerinde yer verilmesine örnek gösterilebilecek bu bildirge, maalesef 1939 yılında II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması ile beraber kâğıt üstünde kalarak rafa kaldırılmıştır. Yıllar sonrasında ise yeni bir Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmış ve 20 Kasım 1959 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu belgelerin uluslararası yaptırımı olmaması nedeniyle 30 yıl sonra 1989'da BM önceki sözleşmeyi yenileyerek genişletmiştir. Sözleşmede çocuğun refahı ile gelişimi gibi konuları güvence altına alan haklar yer bulmuştur. Türkiye, söz konusu sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da 17, 29 ve 30. maddelerine çekince koyarak imzalamıştır (Mamur Işıkçı ve Karatepe, 2016, s.89).

Tarihsel akış içerisinde Cumhuriyet Dönemi başlı başına köklü bir gelişimsel ve değişimsel süreci kapsamaktadır. Bu nedenle bu kurum ve kuruluşların incelenerek günümüze kadarki sürecin değerlendirilmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca belirtilen hukuksal düzenlemelerin çocuklara yönelik kurumsal yapılanmaya da doğrudan etkisi olduğu görülmektedir.

Himaye-i Etfal Cemiyeti (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu)

Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti bugün ki adıyla Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü olan ve Cumhuriyet tarihinin ilk sosyal hizmet kurumu olan yapılanmadır. Himaye-i Etfal Cemiyyeti korunma, bakım ve yardıma ihtiyaç duyan çocuklara yönelik hizmetlerin düzenlenmesi ve organize edilerek hizmet alıcılarına götürülmesi amacıyla İstanbul'da faal olan Cemiyet'in ismiyle Ankara'da 1921 yılında kurulmuştur. 1934 senesinde Himaye-i Etfal Cemiyeti "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu" adını almıştır (Çavuşoğlu, 2005, s.6).

Himaye-i Etfal, çocukların sadece barınmalarını ve iaşelerini sağlamamış, aynı zamanda, eğitim, sağlık ve kültürel yönden de gelecek nesillerin yetişmesinde katkısı olan en önemli kurumların birisi olmuştur. Ayrıca çocuklar için kreşler oluşturulmuş, işçi kadınların çocuklarını bırakabilecekleri gündüz bakım evleri de tesis edilmiştir. Burada Cemiyet sadece çocuklara değil özellikle anneleri başta olmak üzere onların ailelerine de eğitimler vermiştir (Baytal, 2009, s.132). Bu Cemiyet yalnızca yurt içerisinde değil, yurt dışında da şubeler açarak oralara da hizmet götürmüştür (Sarıkaya, 2007, s.330).

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin tarihsel gelişimine baktığımız zaman kurumun aile ve çocuk hususunda birçok ilki başlattığını görülmektedir. Ancak artmakta olan korunma ihtiyacı olan çocuk sayısı, bütçe ve personel yetersizliği, kışla tipi kurum bakımı gibi olumsuzluklar, yeni müdahaleler ve hizmet modellerinin ortaya konmasını zaruri hale getirmiştir (Yılmaz, 2006, s.103).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)

1961 senesinde Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK)' nun kısa süre ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından atanan İdare Heyetince yönetilmesi kararı verilmiştir. 1980 senesinde kurum ekonomik problemler yaşamaya başlamıştır. 1980'li yılların başına denk gelen bu dönemden kısa bir süre sonraTürkiye'de askeri darbe sonucunda kurumun kapanış süreci başlamıştır. 05.05.1981 tarihli resmî gazetede yayınlanmış olan 51 no'lu Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) kararında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumunun (TÇEK) bütün kolları feshedilerek kurumun yeniden örgütlenmesine kadar yürütme yetkisi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB)' na verilmiştir. Sonrasında 24 Mayıs 1983'te kabul edilip 27 Mayıs 1983 tarihli ve 18059 sayılı Resmî Gazete'de 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu yayınlanarak TÇEK tarihe karışmıştır. Bununla birlikte SHÇEK kamu tüzel kişiliğine sahip katma bütçeli olan bir kuruluş haline getirilmiştir. 1991'de ise çıkarılan bir Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile SHÇEK Başbakanlığa bağlı hizmetlerini sürdürmeye devam etmiştir (akt. Yıldırım, 2017, s.92). Türkiye'de 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile sosyal

hizmetler hukuken tanımlanarak yürürlüğe girmiştir (akt. Bahar, Savaş ve Bahar, 2009, s.89).

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ASPB'nin kurulması ile sosyal hizmetlerin ve çocuk politikalarının tek çatı altında toplanması sağlanmıştır. 2011 tarih ve 633 sayılı KHK ile kurulan ASPB faaliyetlerini sürdürmekteyken 10.07.2018 tarihli ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) olarak yeniden yapılandırılmıştır. 21 Nisan 2021 tarihine gelindiğinde ise 31461 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile söz konusu Bakanlığın ismi Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) olmuştur (ASHB, 2022). Ayrıca ülkemizde çocuk hizmetleri ve çocuk koruma sistemine yönelik olarak ilk akla gelen kurum bu Bakanlık olmaktadır.

03 Haziran 2011 tarihinde 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ASPB' nin kurulması sonucunda Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bakanlık bünyesindeki yerini almıştır. 2018 yılında ve 2021 yılında söz konusu Bakanlığın teşkilat yapısındaki değişimlere rağmen aynı şekliyle varlığını aynı adıyla devam ettirmiştir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü görev alanı itibari ile genç bir nüfus kitlesine sahip olan Türkiye'de oldukça önemli bir yerde bulunmakta ve hizmet vermektedir.

Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimi (ÇOKİM)

ÇOKİM'ler koruma ve bakım altına alınması gereken ya da suça sürüklenen çocuklara ilişkin ihtiyaçlarına uygun bir hizmet modeli tanımlanıncaya kadar hizmet sunan çocuk hizmeti birimleridir. Çocukların durumlarına uygun bir hizmet alabilmeleri ve uygun hizmet modellerinin değerlendirilebilmesi bakımından bu birimler oluşturulmuştur (Bilgin ve Yetimoğlu, 26).

Çocuk Yuvaları

Korunma ve bakıma ihtiyacı olan çocukların fiziksel, kültürel, eğitsel ve psikososyal gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde sağlanması, olumlu yönde davranış değişimlerinin temin edilmesi, çocukların kişilik yapılarının sağlam ve sağlıklı olarak gelişmesi bu sosyal hizmet kuruluşunun görev ve sorumluluklarındandır. Bu kuruluşlar 24 saat bakım hizmetinin sun ulduğu sosyal hizmet kuruluşudur. Bu kuruluşlarda 0-12 yaşlar arasında bulunan korunmaya muhtaç çocuklar korunma ve bakım altına alınır (Atlı ve Kutlu, 2012, s.50).

2018 yılı itibariyle Türkiye genelinde çocuk yuvaları tamamen kapatılarak ev ortamına en yakın olan kuruluş bakım hizmetine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çocuğa yönelik hizmet sunan kuruluşlardan

ranza tipi ve yüksek sayıda çocuğun bir arada kaldığı kuruluşlardan az sayıda çocuğun korunma ve bakım altında bulunduğu, çocuklar ile ilgilenen personel sayısının arttırıldığı, fiziksel koşulların iyileştirildiği kuruluş modelleri hizmete sunulmuştur (ÇHGM, 2019).

Yetiştirme Yurtları

Yetiştirme yurtları, korunma ve bakıma ihtiyacı olan çocukların korunma ve bakımları, psikososyal ve kültürel gelişimleri ile hayata hazırlanıp topluma faydalı bireyler olarak meslek sahibi edilmelerini sağlamak ile görevli olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Elmacı, 2010).

2017 yılı itibariyle Türkiye genelinde yetiştirme yurtları tamamen kapatılarak ev ortamına en yakın olan kuruluş bakım hizmetine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda hâlihazırda çocuğa yönelik hizmet sunan ranza tipi ve yüksek sayıda çocuğun bir arada kaldığı kuruluşlardan az sayıda çocuğun korunma ve bakım altında bulunduğu, çocuklar ile ilgilenen personel sayısının arttırıldığı, fiziksel koşulların iyileştirildiği kuruluş modellerine geçiş sağlanmıştır (ÇHGM, 2019).

Çocuk Evleri Siteleri

Çocukların yaş grupları ve gelişimsel ihtiyaçları dikkate alınarak maksimum 12 çocuğun korunma ve bakım altında olduğu, üçer kişilik odaların bulunduğu yatılı kuruluşlardır. Bu kuruluşlar 24 saat hizmet veren yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar aile ortamına en yakın olabilecek standartların sağlanmasını amaçlamaktadır. Bunlar, bir site içinde inşa edilen ve müstakil olan villa tarzında evlerden meydana gelmektedir. 2021 yılı sonu itibariyle; 112 Çocuk Evleri Sitesinde (0-18) 6.160 çocuğa, 1.193 Çocuk Evinde (0-18) 5.649 çocuğa hizmet verilmektedir (ASHB, 2021).

Çocuk Evleri

Şehirlerin sosyal ve kültürel özellikleri ile demografik özelliklerinin dikkate alınması ile çocukların yetişmelerine en uygun bölgelerin belirlenerek 0-18 yaşlar arasında olan 5 ile 8 çocuğun ev ortamında yaşamlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmelerinin amaçlandığı yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Çocuk evleri çocuklar için önemli olan; okul, hastane, toplu taşımaya yakın ve tercih olarak İl merkezlerinde bulunan müstakil ya da apartman dairelerinde hizmet vermektedir. 2021 yıl sonu itibariyle 1193 çocuk evinde 5649 çocuk koruma ve bakım altında bulunmaktadır (ASHB, 2021).

Ayrıca Bakanlığın hali hazırda genel politikası çocuk yuvaları ile yetiştirme yurtları gibi yatılı olarak hizmet veren bakım kuruluşlarından ziyade çocuk evleri

hizmet modeline geçişin sağlanması yönündedir. Bu nedenle 2018 yılı itibariyle Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı çoğu yatılı bakım kuruluşları ev tipi hizmet vermekte olan çocuk evleri siteleri ve çocuk evlerine dönüştürülmüştür. Yani 2017 yılsonu itibariyle ranza tipi hizmet vermekte olan hiçbir kuruluş kalmamıştır.

Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlükleri (ÇEKOM)

Çocuk evlerinin planlanma, açılış ve işleyişi işlemlerine ilişkin olarak her türlü çalışmalar ile harcama ve takibi, denetlenmesi ve çocuk evleri arasındaki koordinasyonun tesis edilmesi amacıyla kurulan merkezlerdir (Kısakaya, Bahar ve Yalçın, 2022, s.436).

Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM)

Başta suç mağduru, suça sürüklenen ve sokakta yaşayan çocuklar olmak üzere koruma, bakım ve rahabilitasyon hizmetlerinin sunulduğu sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu merkezlerin çocukların özelliklerine göre; "Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri, Çocuk ve Gençlik Merkezleri" gibi farklı farklı isimler ile adlandırılmışsa da bu kuruluşlar 2014'te Çocuk Destek Merkezi olarak tekrardan yapılanmıştır (2014).Türkiye'de ASHB'ye bağlı 66 Çocuk Destek Merkezinde 1.493 çocuk hizmet almaktadır (ASHB, 2021).

Bu merkezlerde çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanması, fiziksel, psikolojik, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının belirlenerek gerekli müdahale çalışmalarının gerçekleştirilmesi, ailelerine ve yakın çevrelerine dönmelerinin ya da farklı sosyal hizmet modellerine hazır bir duruma gelmelerinin sağlanmasına yönelik hizmet verilmektedir.

KADINLARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETLERİN TARİHİ VE KURUMSAL YAPININ GELİŞİMİ

Sosyal hizmet mesleği içerisinde var olan incinebilir gruplardan biri kadınlar olarak nitelendirilmektedir. Kadınların tarihsel bir bağlam içerisinde erkek iktidarının altında ikincil konumda bırakılması (Özateş, 2009) onların yaşamları içerisinde belirli haklara erişimlerine engel oluşturmakta ve erkek tahakkümünün bireyden topluma uzanan yapısal yansımaları, kadının dezavantajlılık durumunu ortaya çıkarmaktadır. Özellikle ataerkil bir toplum anlayışı içerisinde kadınların karşılaştıkları fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet bir insan hakları ihlalinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dolayısıyla sosyal hizmet mesleğinin odağındaki müracaatçı grupları içerisinde kadınların olması ve kadınların refahını, iyilik halini geliştirmeye yönelik çeşitli kuruluşların oluşturulması doğal bir sonucu ifade etmektedir.

Feminist hareketin 19. yüzyılda olgunlaşan yapısı 1960'ların sonuna geldiğinde kendi içerisinde değişim yaşamıştır. Kadınların sivil toplum alanındaki farkındalığı, dönüşümün beraberinde eşitlik, adalet ve koruma mücadelesini bir insan hakları meselesine dönüştürmüştür. Bu anlamda kadın hakları ve kadına yönelik şiddet dünyada önemli bir değişim yaşamış kadınların ataerkil yapı içerisinde ezilmesine, sömürülmesine karşı yürüttükleri adalet ve hak arayışları kamusal meseleler olarak ön plana çıkmıştır. Sonuç olarak patriarkal sisteme dayalı toplumsal cinsiyet eşitsizliği kamusal gündem içerisinde yer almıştır (Güleker Törer, 2020).

Türkiye'de kadına yönelik ayrımcılık ve şiddetin görünürlüğü, küresel düzeyde ortaya koyulan gelişmelere kıyasla daha geç ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980'lerin ikinci yarısı itibariyle Türkiye'de kadın hareketi güçlenmiştir. Türkiye'de kadın hareketinin daha geç olmasında özellikle kadınların toplumsal yaşama katılımlarını, sosyo-ekonomik yapı içerisindeki konumlarını, eğitim alanındaki fırsat eşitsizliklerini ve yaşamın diğer alanlarındaki çok yönlü yaşadıkları eşitsizlikleri unutamamak gerekir (Karal ve Aydemir, 2012). Türkiye'de yirminci yüzyılın son çeyreğinde organize bir şekilde başlayan kadın hareketi beraberinde kadınların hakları ve refahına yönelik çeşitli sözleşmelerin imzalanmasına ve uygulamaya geçmesine, kadınlara yönelik sunulacak sosyal hizmetler için kurumların ve kuruluşların ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Türk tarihinde geçmişte Osmanlı İmparatorluğu içerisinde kadınlara yönelik faaliyet gösteren çeşitli hayırseverlik temelli vakıflar ve dernekler[5] bulunmakla birlikte kurumsal anlamda hak temelli bir yapının Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte uygulamaya geçtiği görülmektedir (Acar, 2022). Özellikle Cumhuriyet ile birlikte kadın haklarına yönelik birçok alanda gelişmeler yaşanırken kadınlara yönelik sunulan sosyal hizmetlerin kurumsal gelişimi ise daha önce de ifade edildiği üzere 1980'li yılların sonlarına doğru başlamıştır. Bu noktada ulusal anlamda sosyal politikaları etkileyen çeşitli uluslararası sözleşmelere, kanunlara ve uygulamalara çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer verilmiş olup eş zamanlı bir şekilde kadınlar minvalinde kurulan sosyal hizmet kurum, kuruluş ve merkezi birimlere bu bölümde değinilmiştir.

[5] Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Şevkat Cemiyet-i Hayriyesi, Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği, Kadın İşçi Taburları ve diğer çeşitli kuruluşlar.

Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet ve Ayrımcılıkla Mücadelede Öne Çıkan Yasal Uygulamalar ve Tarihçesi

Türkiye'de kadınlara yönelik hizmet veren sosyal hizmet kuruluşlarının tarihçesine yönelik bir analiz eş zamanlı bir şekilde ulusal düzeyde öne çıkan yasal uygulamaların da incelenmesini gerektirmektedir.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilmiş ve 1981 yılı itibari ile de uygulamaya konulmuştur. Türkiye tarafından ise CEDAW 1985 yılında uygun bulunup onaylanmış ve 1986 yılında yürürlüğe konmuştur. CEDAW'ın kadınlara yönelik politikalar açısından önemi ise devletler tarafından kadınlara karşı her türlü ayrımcılığa karşı tedbir alınması gerekliliğini zorunlu koşmasıdır. CEDAW kadınların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanlar dahil yaşamın tüm alanlarında erkeklerle eşit haklara ve özgürlüklere sahip olabilmesi için devletlerin çeşitli yasal düzenlemeler yapması gerekliliğini ortaya koymuştur (Coşkun Çolak, 2022). Ayrıca Türkiye'de sözleşmenin kabulü neticesinde kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çeşitli programlar geliştirilmeye başlanmış, kanunlar kapsamında kadınlara yönelik ayrımcılık yaratacak hükümler düzenlenmiş, ulusal düzeyde kurumsal mekanizmalar geliştirilmiş, kadınlara yönelik akademik alanda araştırmalar artırılmış, kadın kuruluşlarının iş birliği ile daha etkili baskı grupları oluşturularak toplumsal alanda bilinçlenme sağlanmıştır (Parlak Börü, 2017). CEDAW'ın ilk hali içerisinde kadına yönelik şiddet konusu metinde yer almazken, bu sorun 1989 yılında hazırlanan 12 sayılı tavsiye kararı ve 1992 yılında hazırlanan 19 sayılı tavsiye kararlarıyla giderilerek, şiddet konusu sözleşmeye dâhil edilmiştir.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)

Türkiye, 7 Nisan 2011 tarihinde onaylanan ve devamında 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış olan "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" nin hazırlık aşamasında etkin katkı sağlayan ve sözleşmeyi ilk imzalayan ülkedir. Sözleşme özellikle Türkiye'de kadına yönelik gerçekleştirilen şiddetle mücadele açısından önemli bir yasal adım olan ve 1998 yılında uygulamaya giren 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un boşluklarını doldurması adına da önemli bir sözleşmedir. İstanbul Sözleşmesi uluslararası alanda kadına yönelik şiddet ile ev içi şiddet konularında yaptırım gücü olan ilk

uluslararası sözleşmedir (Dalkır Kahveci, 2019). Şiddete karşı sıfır tolerans göstermeyi amacıyla hazırlanan İstanbul Sözleşmesi'nin özünde mağdurların korunması ve şiddet faillerinin yargılanmasının sağlanması olup, başta erkekler olmak üzere toplumun kadına yönelik tutum ve düşüncelerinin değiştirilmesi ile kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. İstanbul Sözleşmesi, 20 Mart 2021 tarihinde 31429 sayılı resmî gazete yayımlanan 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Türkiye bakımından tek yanlı olarak feshedilmiştir (Söylemez, 2021).

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

Kadına yönelik şiddet konusunda İstanbul Sözleşmesi başta olmak üzere küresel düzeyde hukuk alanında yapılan çeşitli sözleşmeler, çabalar ve çalışmalar dünyada etkili olduğu kadar Türkiye'de de karşılık bulmuştur. Bu doğrultuda sivil toplum alanı ile o dönemde ASPB'nin belirli düzeyde ortak yürüttüğü çalışmalar sonucu yasa taslağının son hali 24 Şubat 2012 tarihinde TBMM Başkanlığına gönderilmiş, sonrasında TBMM Genel Kurulunda görüşülmüştür. Nihayetinde ise, 4320 sayılı Kanun'un kapsamının sınırlılıklar barındırması ve ihtiyaçlara yeterince cevap verememesi nedenleriyle aile içi şiddet ve kadına yönelik şiddet konusunda yeni bir hukuki düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmuştur. Sonuç olarak ise 8 Mart 2012 tarihinde ''6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'' kabul edilerek, 4320 sayılı Kanun mülga edilmiştir. Bu kanun şiddete uğrama potansiyelindeki kadınları sadece evlilik bağı üzerinden tanımlamamıştır. Aynı zamanda boşanmış, dini nikâhlı veya nişanlı kadınları ve bu kadınların sahip olduğu çocukları da korumayı hedeflemiştir (KSGM 2015). Kanunun temel amacı şiddete uğramış olan veya şiddete uğrama potansiyeli bulunan kadınların, aile bireylerinin ve çocukların şiddete uğramalarının önüne geçilmesi amacıyla ortaya koyulacak tedbirleri düzenlemek olarak belirtilmiştir.

Türkiye'de Kadınların Güçlenmesine Yönelik Oluşturulan Kurumsal Mekanizmalar ve Tarihçesi

Türkiye'nin kabul etmiş olduğu CEDAW sözleşmesi kapsamında kadın-erkek eşitliğinin devlet çatısı altındaki ilk oluşum 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü içerisinde "Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu"nun kurulmasıdır. Böylelikle kadınların karşı karşıya olduğu sorunlar kamusal bir irade ile ele alınmaya başlanmıştır.

1990 yılına gelindiğinde kadın alanını doğrudan ilgilendiren bir kuruluş olarak Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı kurulmuştur. Ayrıca aynı sene içerisinde

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna (SHÇEK) bağlı olarak ilk kadın konukevinin açılmıştır. Kadın alanına yönelik ortaya çıkan bu gelişmeler ışığında yine 1993 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü içerisinde Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi oluşturulmuştur (KSGM, 2015). 1993 yılında ayrıca Türkiye'nin ilk bağımsız kadın sığınma evi de açılmıştır. Tarihsel olarak ilerleyen süreçte ise 2011 yılına gelindiğinde ASPB kurulmuş ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Bakanlığa bağlanmıştır. Sonraki yıl olan 2012 içerisinde ise Şiddet İzleme ve Önleme Merkezleri (ŞÖNİM) kadınlara yönelik hizmet veren sosyal hizmet kuruluşları içerisinde yer almıştır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Tarihsel süreç içerisinde 20 Nisan 1990 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı çatısı altında "Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı" ismiyle kurulmuştur. Aynı yıl içerisinde 3670 sayılı Kanunla "Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü" ismiyle başkanlık yerine genel müdürlük olarak yeniden yapılandırılmış ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Kadınların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi alanlarda etkinliklerini arttırmak amacıyla kurulan genel müdürlük aynı isimle 24 Haziran 1991 yılında Başbakanlığa bağlanmıştır. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü 2004 yılında isim olarak değişikliğe uğrayarak yine Başbakanlık çatısı altında "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)" olarak faaliyetlerine devam etmiştir (Erkan ve ark., 2012). Son olarak ise ilgili genel müdürlük ASPB'ye bağlanmıştır. Günümüzde hala ilgili bakanlık çatısı altında faaliyetlerine devam etmekte olup 2021 yılı içerisinde Bakanlığın ismi "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)" olarak değiştirilmiştir.

Kadın Konukevleri

Türkiye'de kamu kurumu olarak ilk kadın konukevi SHÇEK'e bağlı olarak 1990 yılında açılmıştır. SHÇEK'e bağlı olarak kadın konukevlerinin açılmasına olanak tanıyan Kadın Misafirhanelerinin Kuruluş ve İşleyişine Dair Yönetmelik ise 1991 yılında uygulamaya girmiştir. SHÇEK'e bağlı sığınmaevleri'ne ilişkin yönetmelik, 12.07.1998 tarihli "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği" ile yeniden düzenlenmiştir (Targan Çalış, 2017).

ASPB'nin 2011 yılında kurulması sonrası 2013 yılında yayınlanan "Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi" başlıklı yönetmelik kapsamında kadın konukevleri, her düzeyde şiddete ve istismara karşı kadınları korunmasını amaçlamakta ve kadınların şiddetle ilişkili olarak psikososyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesine destek vermektedir. Ayrıca ilgili yönetmelik ile birlikte

şiddete uğrayan kadınların güçlenmesi ve varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir. Bu süreçte kadınların yaşamış olduğu bu dezavantajlılığın ortadan kaldırılabilmesi için onlara geçici süreyle konaklayabilecekleri yatılı bir sosyal hizmet kuruluşu yaratılmıştır.

Türkiye'de 2022 yılı itibariyle kadın konukevi sayısı 149 olup toplam kapasitesinin 3624 olduğu ifade edilmektedir (KSGM, 2022). Bu kadın konukevleri içerisinden 112'si Bakanlığa bağlı olup 33 tanesi yerel yönetimlere, 3 tanesi Göç İdaresi Başkanlığı'na ve 1 tanesi ise sivil toplum kuruluşlarına bağlı olarak hizmet vermektedir (KSGM, 2022).

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM)

ŞÖNİM 20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6284 sayılı Yasa temelinde Kadına Yönelik Şiddeti önlemek amacıyla o tarihte ASPB'ye bağlı olarak 2013 yılında açılmıştır. 17.03.2016 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik", kuruluşun işleyiş ve yürüteceği işlemlere ilişkin usul ve esaslarını belirlemiştir. Son olarak ilgili yönetmelik aynı zamanda ŞÖNİM'de çalışacak personelin görev, yetki ve sorumluluklarını da ifade etmiştir. ŞÖNİM'ler kadına yönelik şiddetin önüne geçilmesi ve koruyucu, önleyici tedbirlerin aktif bir şekilde uygulanması açısından kritik rol oynayan kuruluşlardır. Böylelikle kadının ekonomik, psikolojik, sosyal ve hukuki olarak güçlenmesine olanak tanıyacak bu kuruluşlar ilgili mevzuat kapsamında alınan bütün tedbir kararlarının toplandığı, izleme ve takip çalışmalarının yapıldığı merkezler olarak planlanmıştır (Şenkul, 2014). ŞÖNİM'ler çalışmalarını 7 gün 24 saat gizlilik esasıyla yürüten merkezlerdir.

Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)

Çok Amaçlı Toplum Merkezlerine yönelik, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı ve ASHB arasında yapılan görüşmeler neticesinde 13.10.2021 tarihinde ÇATOM'ların tek bir yönetim merkezinden (ASHB) yönetilmesi ve idare edilmesine dair protokol yapılmıştır. ÇATOM'lar kadınların içerisinde bulundukları ve mücadele ettikleri sorunlara dair bilinç geliştirmelerine, bu sorunların çözümü için inisiyatif kullanabilmek için fırsat yaratmalarına olanak tanınması öncelikli hedefler olarak belirlenmiştir. Ayrıca kadınların kamusal alana katılımlarını artırmk, kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanma olanağı yaratmak da hedefler arasındadır. ÇATOM'lar aracılığıyla kadınların istihdamını artırmak ve kadın girişimcilerin sayısında bir yükseliş elde etmek de ilgili kurumsal hedefler bağlamında göz ardı edilmemiştir. Böylelikle ulusal kalkınma içerisinde cinsiyet dengelerinin de gözetildiği, yerel düzeyde koşulların düşünüldüğü, katılımcı bir toplumsal kalkınma yaratılabileceği arzu

edilmektedir. Protokol kapsamında Bakanlığa devir öncesi ÇATOM kapsamında bulunan 9 ilde devir iş ve işlemlerine devam edilmektedir.

ENGELLİLERE YÖNELİK SOSYAL HİZMETLERİN TARİHİ VE KURUMSAL YAPININ GELİŞİMİ

Sosyal hizmet mesleği içerisindeki incinebilir gruplardan bir diğeri ise engelli bireylerdir. Sosyal hizmet mesleği sosyal işlevselliğini tam olarak yerine getirmekte zorlanan engelli bireyler gibi çeşitli nüfus grupları ile çalışmakta ve bu grupların üretken bir birey olarak toplumla bütünleşebilmeleri için çeşitli uygulamalar ortaya koymaktadır (Kalaycı Kırlıoğlu ve Kırlıoğlu, 2021). Buradan hareketle sosyal hizmet mesleği içerisinde engellilik alanı oldukça geniş bir sorun alanına işaret etmektedir. Ayrıca engellilik konusu özellikle son yıllarda üzerinde daha çok durulan bir sorun alanı olup yalnızca sosyal hizmet mesleği ve disiplinin değil aynı zamanda eğitim, sağlık ve hukuk alanındaki birçok meslek ve disiplin tarafından da ele alındığı görülmektedir (Kalaycı Kırlıoğlu ve Karakuş, 2020).

Engellilik her toplumda bulunan ve tarihsel olarak da geçmişten günümüze farklı toplumsal anlamlar kazanan bir olguyu ifade etmektedir. Dolayısıyla engellilik kavramı tarihsel olarak çok boyutlu ve tartışmalı konulardan birisi olarak nitelendirilmiştir (Tınar, 2018). Günümüzde ise engelliliğin, fiziksel bir yoksunluk ya da eksiklik olabileceği gibi sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik ya da herhangi bir nedenle de ilişkili olabileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla engelliliğin sadece fiziksel yoksunluk üzerinden değerlendirilemeyeceği ve birçok nedenle ilişkili bir 'sınırlandırılma' durumu olarak ifade edilebileceği ortaya koyulmaktadır (Dalbay, 2009). Engellilik kavramını bir sınırlandırma olarak düşündüğümüzde birçok bireyin çevresindeki sınırlarını aşamamasından dolayı dışlandığını ve ötekileştirildiğini söylemek olasıdır (Vural, 2019).

Engelliliğe yönelik tanımlamalar günümüzde artık yalnızca tıbbi veya bir başka deyişle medikal bir yaklaşımla ele alınmamaktadır. Aynı zamanda engelliliğin toplumsal nedenlerle ilişkilendirildiği sosyal yaklaşımlar da engelliliği tanımlamada dikkate alınmaktadır. (Gökmen, 2007). Bu tanımlamaların yanı sıra alanyazındaki kuramsal tartışmalar özellikle bu yaklaşımdan daha ileri olduğu öngörülen ve sosyal hizmet disiplin, ile yakından ilişkili olan insan hakları yaklaşımı üzerinden de engellilik tanımları revize edilmektedir (Çetin, 2017).

Dünyada engelli hakları ve engellilik politikalarına yönelik engellilik hareketinin önemli kazanımları yirminci yüzyılın ikinci yarsına işaret etmektedir (Kahraman-Güloğlu, 2021). Özellikle 1960'lardan itibaren gelişmeye başlayan engellilik hareketi 1980'li yıllar itibariyle oldukça güçlü bir konuma gelmiştir. Bu sürecin

arkasındaki en önemli neden, engelliliğin yalnızca fiziki hastalıklarla değil aynı zamanda sosyal yapının bir neticesi olduğuna yönelik gelişen anlayıştır (Hughes ve Paterson, 2011).

Türkiye'deki engelli hareketi ise Dünyadaki gelişmelere paralel bir seyir izlemiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurumsal düzeyde çeşitli mevzuat ve uygulamalar gelişmiş olsa dahi özellikle 1980'lerden itibaren dünyada engellilik alanında yaşanan dönüşümler Türkiye'yi de yakından etkilemiştir. Böylelikle engelli hakları ve refahına yönelik mevzuat geliştirilmiş ve uygulamaya geçilmiştir. Ayrıca engellilere yönelik sunulacak sosyal hizmetler için kurumların ve kuruluşların ortaya çıkmasına da böylece olanak tanınmıştır. Türk-İslam tarihi içerisinde Osmanlı İmparatorluğu içerisinde engellilere yönelik faaliyet gösteren çeşitli kurumlar[6] bulunmakla birlikte kurumsal anlamda hak temelli bir yapının Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte uygulamaya geçtiği görülmektedir. Cumhuriyet dönemiyle birlikte ise 1920'li yıllardan itibaren ilerleyen tarihsel süreçte sosyal hizmet anlayışının geleneksel kurumların hayırseverlik anlayışı yerine modern toplumların düşünce felsefesi ile şekillenmesi sosyal hizmet mesleğinin kurumsal gelişimine olanak tanımıştır. (Kayaarslan, 2016). Özellikle Cumhuriyet ile birlikte engelli haklarına yönelik çeşitli birçok alanda gelişmeler yaşanmış ve engellilere yönelik sunulan sosyal hizmetlerin kurumsal gelişimi ise daha önce de ifade edildiği üzere yirminci yüzyılın son çeyreği itibariyle hız kazanmıştır (Kahraman-Güloğlu, 2021; Kayacı, 2022). Bu noktada ulusal anlamda sosyal politikaları etkileyen çeşitli uluslararası sözleşmelere, kanunlara ve uygulamalara çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer verilmiş olup eş zamanlı bir şekilde engellik alanı minvalinde kurulan sosyal hizmet kurum, kuruluş ve merkezi birimlere bu bölümde değinilmiştir.

Türkiye'de Engellilere Yönelik Öne Çıkan Yasal Uygulamalar ve Tarihçesi

Türkiye'de engellilik hareketinin ve engelli haklarının gelişimine yönelik öncelikle 1950'li yıllarda sivil toplum alanında belirli derneklerin kurulması bu alanın gelişimi açısından öncü nitelikteki adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak Türkiye'de Avrupa ve Kuzey Amerika'da gerçekleştiği gibi bir engelli hakları hareketi o yıllarda görülmemiştir. Ülkemizdeki engellilik hareketi genellikle devlet teşvikiyle devam eden bir harekettir. Tarihsel olarak izleyen süreçte çalışma hayatında engelli bireyler için kota uygulaması ortaya çıkmış ve 1967 yılında Deniz İş Kanunu ile engelli bireyler için kota uygulaması yürürlüğe girmiştir. Sonraki süreçte 1971'de TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe giren

[6] Osmanlı Devleti içerisinde engelli bireylere yönelik Bimarhane (Hastane), Darülaceze ve Himaye-i Eftal gibi kurumlar hizmet sağlamıştır.

1475 sayılı İş Kanunu'nda ise engelliler için kota sistemi getirilmiştir. Engellilik oranı "Engelli Sağlık Kurulu Raporunda" asgari %40 olarak tespit edilen bireyler bu haktan yararlanabilmektedir (Kahraman-Güloğlu, 2017). Tarihsel olarak ulusal düzeyde engelli bireyleri doğrudan etkileyen en önemli Kanun'lar sıralandığında ise 2022 Sayılı Kanun, 5378 Sayılı Engelliler Kanunu ve BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme ön plana çıkmaktadır.

2022 Sayılı Kanun

2022 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" 1976 yılında kabul edilmiş ve bu kanunla birlikte engellilik alanında önemli bir adım atılmıştır. Bu Kanun doğrudan engelli bireyler üzerine oluşturulan bir kanun olmasa dahi ile engelli bireylere maaş ödenmesi kararlaştırılmış olup, devlet tarafından engelli bireylerin pasif istihdamına olanak sağlanmıştır. Ayrıca Kanun 65 yaşını doldurmuş olan muhtaç durumdaki, güçsüz, kimsesiz olan bireylere aylık bağlanmış, bu kişilere sağlık anlamında hastanelere ücretsiz erişim imkânı tanınmıştır (Cantürk, 2017). İlgili Kanun ile birlikte engelli bireylerin belirli bir aylık yardımdan faydalanmaya başlaması engelliliğe yönelik bir farklılık yaratmıştır. Bunun en temel nedeni daha öncesinde engelli bireylerin bakım yüklerinin ve yaşamları içerisindeki ihtiyaçlarının aile içerisindeki ortak sorumluluk kapsamında değerlendirilmesidir (Cantürk, 2017). İlerleyen tarihsel süreçte ise engelli bireylere yönelik kısmi düzeyde eğitim alma ve sınırlı düzeyde çalışma olanakları yanında kimsesiz ve yoksul durumda olan engelli bireylerin durumu da 2022 sayılı yasa kapsamında değerlendirilmiş ve SHÇEK'in bakım sorumluluğu altında bir sistem ortaya konulmuştur.

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun

2005 yılında 5378 sayılı olarak o dönemki ismiyle "Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" Türkiye'nin ilk engellilik kanunu olarak çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamında engelli bireylerin toplum içerisinde diğer bireylerle eşit olduğu, rehabilitasyon ve eğitim hizmetlerinin planlanıp organize edildiği bir süreç ifade edilmiştir.

Kanun kapsamında özürlü kavramı doğuştan ya da sonradan ortaya çıkan nedelerle bireyin fiziksel, bilişsel, duygusal ya da sosyal becerilerde yaşadığı kayıplar nedeniyle günlük ihtiyaçlarını karşılama güçlüğü yaşayan, korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine gereksinim duyan kişiye işaret etmiştir. Kanun kapsamında ortaya konulan tanım engelliliğin tıbbi model üzerinden yapıldığına işaret etmektedir. Bunun nedeni ise engelli bireyi bir başkasının bakımına, korumasına ve yardımına muhtaç olan kişi olarak

tanımlanmasıdır. Bu doğrultuda Şubat 2014 yılında Kanun değişiklikler gerçekleştirilerek ilgili Kanun ismi "Engelliler Hakkında Kanun" olarak belirlenmiştir. Ayrıca kanuna ayrımcılığı gözeten hükümler de eklenmiş ve engelli bireylere yönelik ayrımcı yaklaşım yasaklanmıştır. Değişiklikle göre engelli kişi olarak fiziksel, bilişsel, duygusal ya da sosyal becerilerini çeşitli oranlarda kaybetmesi nedeniyle yaşama diğer bireylere kıyasla eşit koşullar nezdinde tam olarak katılımı kısıtlanan ve bu süreçte çevre koşullarından etkilenen bireyi tanımlamıştır. Bu tanım engellilikte sosyal modele geçişe işaret etmektedir. Yeni düzenlemeyle beraber kanunun amacı, engellilik durumunun önlenmesi ve bu kişilerin kamusal alanda yaşadıkları sorunlara yönelik çözümler ğretmek olmuştur. Ayrıca bu kişilerin her yönden gelişimleri ve karşılaştıkları engellerin kaldırılması sağlanarak toplumsal yaşama katılımlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşmesi

Türkiye Cumhuriyeti tarafından 2007 yılında imzalanan "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme" 18.12.2008 tarihli 27084 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak kanunlaşmış ve uygulanma süreci başlamıştır. Sözleşmenin 1. Maddesi bu sözleşmenin amacının engellilerin insan olmaktan kaynaklı hak ve özgürlüklerinden eşit bir şekilde faydalanmaları ve bu durum teşvik edilmesi olduğu ifade edilmiştir. Bu sözleşme ile birlikte engellilikte insan hakları modeli bir anlamda vücut bulmuştur (Kahraman-Güloğlu, 2021). Bu sözleşmenin paydaşı olan ve sözleşmeyi onaylayan tüm ülkeler gibi Türkiye'de engelli bireylerin toplumsal hayata tam ve eksiksiz katılımı için gerekli tedbirleri almak ve bunları uygulamaya koymakla yükümlü olduğunu kabul etmiştir. Sözleşmeyle birlikte Türkiye'de engelliğe yönelik uygulamaların insan hakları modeli ve yaklaşımı üzerinden güçlendiği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de engellilik alanında ön plana çıkan bir sözleşme olarak nitelendirilebilir.

Evde Bakım Yardımı Yönetmeliği

2007 yılında çıkarılan 26679 sayılı "Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik" bakım gereksinimi duyan engellilerin bakımını yapan ve bu sorumluluğu alan aileye aylık olarak verilen nakit ödeme desteğidir. En son açıklanan istatistik verilerine göre 2022 yılınım ağustos ayında 554.434 engelliye 11.021,4 milyon TL nakit ödeme yapılmıştır (EYHGM, 2022a).

Türkiye'de Engellilerin Güçlenmesine Yönelik Oluşturulan Kurumsal Mekanizmalar ve Tarihçesi

Sosyal hizmet mesleğinin Türkiye' de bilimsel bir perspektifte kurumsal olarak ele alınması, 1959 yılında yayınlanan 7355 Sayılı "Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurulmasına Dair Kanun" un oluşturulmasına işaret etmektedir. İlgili kanununla ilişkili olarak 1960 yılı içerisinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı altında "Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü" kurulması da bu sürece dair kritik rol oynayan bir adımı ifade etmiştir. 1983 yılı içerisinde ise sosyal yardımların kimsesiz çocuklar, yaşlılar ve engelliler için tek bir merkezden yürütülebilmesi için, "2828 Sayılı Yasa" kabul edilmiş ve SHÇEK kurulmuştur. Türkiye'de sosyal hizmet mesleğinin kurumsal mekanizmalar içerisinde yürütülmesinde önemli bir milat noktası oluşturmuştur. Dolayısıyla engelli bireylere yönelik devlet güvencesi kapsamında sosyal hizmetlerin sağlanması kanunlarla yerini almıştır. Sosyal hizmet mesleğinin özünü ifade eden yardıma ihtiyacı bulunan gruplara hizmet götürme çabası engellilik alanını da Türkiye'de sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanına eklemiştir (Kayaarslan, 2016).

BM Genel Kurulu'nun 1982-1992 yılları arasını "Engelliler 10 Yılı" ilan etmesi, BM üyesi tüm ülkeler içerisinde engelli bireylere yönelik sunulan hizmetlerin koordinasyonunu ön plana çıkarmış ve her ülkeye sorumluluk yüklenmiş ve bu sorumluluklarını bir kurum altında yerine getirmeleri istenmiştir. Ortaya koyulan bu hedef nezdinde aynı yıl içerisinde Türkiye'de de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı içerisinde "Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu" oluşturulmuştur. Kurul 1983 yılında "sürekli kurul" olarak bir yapısal dönüşüme uğramış ve sağlamış olduğu hizmetlerinde süreklilik artmıştır. 1997 yılında Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasına kadar bu kurul görevine devam etmiştir (Kayaarslan, 2016). Aynı zamanda Özürlü Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığı ve Yaşlı Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığı ise SHÇEK içinde faaliyet göstermiştir. Sonrasında ise ifade edilen çok parçalı kurumsal yapı 2011 yılında ASPB bünyesinde birleşmiştir.

Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA)

Özürlüler İdaresi Başkanlığı 571 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlı olarak 1997 yılında kurulmuştur. Bu kurum Türkiye'nin engellilik politikasını yönlendirmesi düşünülen şemsiye bir kurum olarak düşünülmüştür (Yılmaz, 2016). ÖZİDA 22 Kasım 2002 tarihinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlanmış, 06 Mayıs 2003 tarihinde ise yeniden Başbakanlığa bağlanmıştır. İlgili kuruluş 2011 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüş ve sonrasında ASPB'nin kurulmasıyla yapısal değişim gerçekleşmiştir. ÖZİDA'nın amacı; engelli bireylere yönelik hizmetlerin sistemli, aktif, fayda yaratacak düzeyde yürütülmesini sağlamaktır.

Ayrıca kurum ve kuruluşlar arasında bir eşgüdüm sağlamak, engellilerle ilgili ulusal düzeyde politikaların oluşturulmasına katkı vermek, engellilerin yaşamış oldukları problemleri tespit etmek ve bu problemlere yönelik çözüm yollarını ortaya koymak Başkanlığın amaçları içerisinde belirtilmiştir (Kayaarslan, 2016).

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2011 yılında 633 sayılı KHK ile ASPB'nin kurulması ile ÖZİDA, SHÇEK'in "Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı" ile bir araya getirilerek Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü" oluşturulmuştur. 2013 yılında "6462 sayılı KHK ile genel müdürlüğün adı "Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir.

Resmi Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri / Engelsiz Yaşam Merkezleri

Engelli bireylerin yaşamları içerisinde korunmalarına yönelik hizmetlerin sağlanması ve barınma ile sosyal hayata katılımlarının gerçekleşmesi adına Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri/Engelsiz Yaşam Merkezleri kilit rol oynayan bir sosyal hizmet kuruluşu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kuruluşlar aynı zamanda engelli bireylerin bağımsız bir hayat sürdürebilmeleri içinde onları desteklemektedir. Bu kuruluşlar ASHB içerisinde bulunan, 24 saat boyunca hizmet veren resmi ve özel kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (Korkut, 2017). ASHB'ye bağlı Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde bulunan engellilerin bakım hizmeti fiziksel, bilişsel ve psikolojik bakımdan ortaya çıkacak yetersizlik durumlarıyla ilişkili olarak bireysel düzeyde kendi bakımına dair güçlüğü bulunan bireyler için günlük yaşamla ilişkili aktivitelerinin tam desteklenmesini içermektedir. Ayrıca Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde bakım hizmeti yanında rehabilitasyon hizmetleri de sunulmaktadır.

Devlete kontrolünde faaliyetlerini yürüten bakım merkezleri 81 ilde ASHB'ye bağlı olarak hizmet vermektedir. İlgi kuruluşlar içerisinde sunulacak bakım hizmeti (bakım elemanları tarafından) engellinin sahip olduğu bağımsızlık seviyesine göre belirlenmektedir. 04.11.2016 tarih ve 29878 sayılı Engelli Bireylere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliğinin 4. Bölümü bakım hizmetlerine ilişkin ortaya koyulacak bakımın kişisel bakım ve psikososyal destekten oluştuğunu ifade etmektedir. Bakanlığın bünyesinde bu resmi kuruluşların isimleri Engelsiz Yaşam Merkezi, Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi ve Gündüz Bakım Merkezi olarak kategorize edilmiştir.

Özel Bakım Merkezleri

Resmî kurumların dışında kurum bakımı hizmetleri özel kuruluşlar tarafından da gerçekleştirilmektedir. Ancak bu kuruluşların denetlenmesi ve hizmet yükümlülüklerine yönelik uygulama sınırları ASHB'ye bağlı İl Müdürlükleri (ASHİM) tarafından gerçekleştirilmekte ve Özel Bakım Merkezleri yönetmeliği kapsamında hizmetlerini sunmaktadır. Gerçek kişi veya tüzel kişiler tarafından açılan ve il müdürlükleri tarafından denetlenen özel bakım merkezlerinde engelli bireylerin bakım hizmeti almaları da böylelikle mümkün hale gelmiştir. Özel Bakım Merkezleri içerisinde bakım hizmeti alabilme ancak engelli bireyin sağlık kurulun raporunda 'ağır engelli' ya da 'tam bağımlı olarak tespit edilmesi sonrası mümkündür. Bakım hizmeti alabilmek için ilgili başvuru ASHİM'e, Sosyal Hizmet Merkezlerine ya da doğrudan Özel Bakım Merkezlerine yapılabilir (EYHGM, 2022b).

Umut Evleri (Ev Tipi Bakım)

Resmi bakım merkezlerimizde bakım hizmeti alan engelli bireylerin sosyal hayata katılımlarını arttırmak amacıyla müstakil bir ev ya da apartman dairelerinde barınmalarına imkân tanınmıştır. Bu süreçte en fazla 6 kapasiteli olarak hizmet verilmektedir. Engelli bireylerin içerisinde bulunuldukları durumlarına ilişkin meslek elemanlarının olumlu raporu doğrultusunda uygunluk belirlenerek "Umut Evi" olarak isimlendirilen evlerde, toplum yaşamına aktif katılımlarının sağlanabilmektedir (EYHGM, 2022b).

Gündüz Bakım Merkezleri

Aile içerisinde engelli bakımı gerçekleştiren bireylerin günlük yaşamları içerisinde kendilerine de vakit ayırmaları ve sosyal hayata katılmalarını sağlamak öncelikli amaç olarak belirlenmiştir. Bu süreçte engelli bireylerin özellikle ailesi yanında ve içerisinde bulunduğu çevresinden ayrılmadan bakımını gerçekleştirmek amacıyla engelli bireylerin tam veya yarı zamanlı olarak bakımının sağlanmasını amaçlayan gündüzlü hizmet modelidir. Gündüzlü hizmet veren merkezler içerisinde engelli bireyin öz bakım ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmış olup ayrıca sosyal yaşama aktif katılımlarını sağlamak üzere çeşitli düzeylerde eğitimlerin, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin ortaya konulması düşünülmüştür. Bu merkezde hizmet alınabilmesi için engelli raporu gerekmektedir. Müracaatçılar başvurularını İl Müdürlüklerine yapabilecekleri gibi direkt olarak Gündüz Bakım Merkezlerine'de yapabilmektedirler (EYHGM, 2022b).

YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETLERİNİN TARİHİ VE KURUMSAL YAPININ GELİŞİMİ

Türkiye'de yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin yaşlı bakım ve rehabilitasyonu üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetler arasında huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, gündüzlü bakım merkezleri ve evde bakım hizmetleri şeklinde sıralanabilir (Altun, 2021). Anadolu'da yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin tarihi, 11. yüzyılda Selçuklular Dönemine kadar götürülmektedir. Zira Selçuklular döneminde Sivas bölgesinde Reha oğulları tarafından yaşlılara hizmet vermek üzere "Darül Reha" adlı bir kurum inşa edilmiştir (Miroğlu, 2009). Bu kurum o dönemde huzurevi olarak hizmet vermiştir.

Osmanlı döneminde yaşlılara yönelik hizmetler ilgili ilk kurum Darulaceze'dir. 1877 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında Rumeli'den İstanbul'a gelen göçmen kafilelerin çoğunluğunu yaşlı, hasta, engelli ve hastalar oluşturmaktaydı. Bunun sonucunda ihtiyaç sahipleri için hizmet verecek bir kuruluşa ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç ilk olarak 7 Eylül 1886 tarihli Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi mazbatasında geçmektedir. Bu toplantıda dilencilerin arttığından, ihtiyaç sahipleri için kalabilecekleri bir "darülaceze" ihtiyacından bahsedilmiştir. Başta darülaceze kurulacak müessesenin genel adı iken daha sonraları kurumun özel adı haline gelmiştir. Daülaceze, 1895 yılında yoksullar yardım etmek, dilenciliği ortadan kaldırmak, kimsesiz çocuklar, yaşlılar ve güçsüzlere bakım ve koruma hizmetlerini sağlamak amacıyla İstanbul'da kurulmuştur. Görüldüğü üzere bu kurum sadece yaşlılara değil diğer nüfus gruplarından insanlara da hizmet etmek üzere kurulmuş geniş kapsamlı bir sosyal hizmet kurumudur (Sevil, 2005). Darülaceze'nin ardından yaşlılara yönelik hizmetlerle ilgili bir diğer önemli gelişme 1930 yılında yürürlüğü giren 1580 sayılı Belediye Kanunu'dur. Bu kanunla birlikte ilk kez bir kamu kurumu olan belediyelere bakım ihtiyacı olan yaşlıların korunması yükümlülüğü getirilmiştir. Ayrıca belediyelere yaşlı evleri yapma ve yönetme yükümlülüğü getirilmiş ve bunun üzerine farklı illerde aceze evleri ve güçsüzler yurdu ve huzurevi adları altında yaşlı bakım kuruluşları açılmıştır. Bugünkü anlamda ilk huzurevi dönemin Sağlık ve Sosyal yardım Bakanlığına bağlı olarak 1966 yılında Konya'da, ikincisi ise 1967 yılında Eskişehir'de açılmıştır.

Yaşlılara yönelik sosyal hizmet niteliği taşıyan bir diğer düzenleme ise 2022 sayılı Kanundur.[7] Bu kanun ile 65 yaşını doldurmuş ve sosyal güvencesi olmayan

[7] 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun.

ve aylık geliri asgari ücretin 1/3'ünden az olan yaşlılara kanunda belirtilen usuller[8] çerçevesinde aylık verilmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü verilerine göre 2021 yılı mayıs ayı itibari ile Bakanlığa bağlı 17.499 kapasiteli 168 huzurevinde 13.687 yaşlıya yatılı bakım hizmeti verilmektedir. Ayrıca 35 kapasiteli 8 yaşlı yaşam evinde 25 yaşlıya hizmet verilmektedir.[9] ASHB bağlı huzurevleri dışında diğer kamu kuruluşlarına bağlı (Belediyeler, MEB, Darülaceze) 3.474 kapasiteli 21 huzurevinde ise 2.399 yaşlıya hizmet verilmektedir. Kamu kurumları dışında özel olarak hizmet veren ve yaklaşık 17.000 kapasiteli 261 huzurevinde 10.744 yaşlıya hizmet verilmektedir.

Türkiye'de yaşlılara sunulan hizmetlerde birincil sorumlu kamu kurumu, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığıdır. Ancak belediyeler ve sivil toplum örgütlerince de çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Zira Türkiye'de yaşlılık alanında faaliyet gösteren çok sayıda vakıf, dernek, uygulama ve araştırma merkezi mevcuttur. Bu kuruluşlar yaşlılıkla ilgili bilgi toplamak ve çalışmalar yapmak, politika önerilerinde bulunmak ve çözüm önerileri sunmak amacıyla kurulmuşlardır. Türkiye'de 1990'lı yılların sonundan günümüze değin birçok vakıf, dernek, uygulama ve araştırma merkezi kurulmuştur. Türk Geriatri Vakfı, Alzheimer Derneği, Yaşlılarla Dayanışma Derneği, Geriatri ve Gerontoloji Derneği, Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği, Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Geriatrik Bilimler Uygulama ve Araştırma Merkezi bunlardan bazılardır (Toper, 2021).

Türkiye'de huzurevlerinin işleyişine ilişkin esaslar 2828 sayılı yasaya ve huzurevlerine ilişkin yönetmeliklere göre belirlenmektedir.[10,11,12] Ayrıca 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu gereğince bakım ihtiyacı olan yaşlı/engellinin evde bakımına destek verilmesi amacıyla evde bakım hizmeti verilmektedir. Evde bakım engelli ve yaşlıların yakınları tarafında evde bakımlarının sağlanması amacıyla maddi olarak desteklenmelerini ifade etmektedir. Bu kapsamda ilgili kanunun uyarınca 10.000 ek gösterge rakamı ile memur aylık katsayısının

[8] A.g.m., Geçici md.2
[9] EYHGM. (2022). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Şubat 2022. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
[10] 21.02.2001 tarih ve 24325 sayılı Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği
[11] 07.08.2008 tarih ve 26960 sayılı Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği
[12] 05.04.1987 tarih ve 19422 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik

çarpımı sonucu elde edilen tutar kadar her ay aileye yardım edilmektedir.[13] Evde bakım hizmetine ilişkin usul ve esaslar Evde Bakım ve Gündüzlü Bakım yönetmeliği çerçevesinde yürütülmektedir.[14]

Yaşlılara sunulan hizmetler arasında yaşlıların yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve boş zamanlarının değerlendirilmesi amacıyla Gündüz Bakım Merkezleri önemli bir rol üstlenmektedir. Bu merkezlerde yaşlıların günlük yaşam becerilerinin arttırılmasına yönelik iş ve meşguliyet terapileri, fizik tedavi, gezi ve piknik faaliyetleri, sağlık kontrolleri ve ilaç takipleri yapılmaktadır. Ülke genelinde yaşlılara gündüzlü hizmet sunmak üzere Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 3'ü müstakil, 27'si kuruluşlara bağlı olmak üzere toplam 30 Yaşlı Gündüz Bakım Merkezi, Belediyelere bağlı 127, sivil toplum kuruluşlarına bağlı 3 olmak üzere toplam 161 yaşlı gündüz bakım merkezi aktif olarak hizmet sunmaktadır (ASHB, 2020).

SONUÇ

İnsanlığın varlığından itibaren sosyal hizmetin tüm toplumlarda amatör ya da profesyonel örneklerine rastlandığı görülmektedir. İnsanlar arası ilişkilerde ihtiyaçları gidermek, sorun yaşayan insanlara yardım etmek, gereksinimlerin karşılanması ve sosyal yardımların yürütülmesi geleneksel bir yapıda olsa da tarihsel süreç içerisinde toplumların ekonomik, sosyal, siyasal yapılarına göre birçok aşamadan geçmiştir.

Gönüllü çalışmalarla kendini gösteren sosyal hizmet çalışmaları; savaşlar, göçler, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ile halk hareketleri sonucunda kurumsal bir yapıya dönüşmüştür. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de süreç benzer şekilde gelişmiştir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sonrasında sosyal hizmet alanına gerekli önemin verilmesi, mevzuat düzenlemelerinin yapılması ve uluslararası bildirge ve sözleşmelere imza atılması Türkiye'de sosyal hizmetin gelişiminde büyük yer edinmiştir.

Türkiye'de Sosyal hizmetlerin kurumsal olarak ortaya çıkışında en büyük etki Himaye-i Etfal Cemiyetinin kurularak ülke çapında örgütlenmesi ile gerçekleşmiştir. Daha sonraki süreçlerde özellikle SHÇEK'in kurulması sosyal hizmetin kurumsal omurgasının oluşturulmasında oldukça önemli bir rol

[13] 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Ek md. 7.
[14] 07.08.2008 tarih ve 26960 sayılı Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik

oynamıştır. Daha sonraki süreçlerde sosyal hizmet alanında çeşitli kurumlar oluşmuş, bu kurumlar farklı dezavantajlı grupları odak alarak hizmetlerini sunmuştur. Ancak 2011 yılında ASPB'nin (Mülga) kurulması ile sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarının tek çatı altında toplanması sağlanmıştır.

Günümüzde ise sosyal hizmetin kurumsal yapısının geçmişe göre daha profesyonel bir şekilde gelişmeler gösterdiği görülmektedir. Talep odaklı hizmetlerin yanı sıra arz odaklı hizmetlerin sunulması ve koruyucu-önleyici hizmetlere önem verilmesi modern olarak üzerinde durulan en önemli konular arasında yer almaktadır. Ancak sunulan hizmetlerin geliştirilmesi ve kurumların ihtisas alanlarına göre farklılaşması konusuna önem verilerek çağın gerektirdiği şekilde modernizasyonları önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Albayrak, H., (1988). Himâye-i etfal cemiyeti. *Tarih ve Toplum, 9*, 52-55.

ASHB (2021). 2021 Yıl Sonu Verileri. https://www.aile.gov.tr/media/108736/kurumsal-istatistikler.pdf, Erişim tarihi: 25.10.2022

ASHB (2021). Faaliyet Raporu. https://www.aile.gov.tr/media/100242/2021-yili-faaliyet-raporu.pdf, Erişim tarihi: 24.10.2022.

ASHB (2022). Bakanlığın tarihçesi. https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/ Erişim tarihi: 24.10.2022

Altun, Z. (2021). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar ve sosyal hizmetler: Sivil toplum kuruluşları üzerinden bir değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi, 2(1),* 30-44.

ASHB (2020). Gündüz Bakım Merkezleri Ülke Genelinde Yaygınlaşıyor. aile.gov.tr:https://www.aile.gov.tr/eyhgm/haberler/gunduz-bakim-merkezleri-ulke-genelinde-yayginlasiyor/, Erişim tarihi: 25.10.2022

Atlı, A., & Kutlu, M. (2012). Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında çalışan personelin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Journal of Society & Social Work, 23(1).*

Bahar, G., Bahar, A., & Savaş, H. A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4(12),* 85-98.

Bay, A. (2014). Osmanlı toplumunda evlatlıklar ve hukuki durumları. *Electronic Turkish Studies, 9(4),* 149-163.

Baytal, Y. (2009). Atatürk döneminde nüfusu artırma çalışmaları ve Gürbüz Türk çocuğu projesi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, 5(10),* 117-137.

Bilgin, Ö., & Yetimoğlu, E. N. (2018). Çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimleri: Birime teslim edilen çocuklara ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(1),* 25-50.

Cantürk, F. D. (2017). *Evde Engelli Bakım Ücreti Hizmetlerinin Sosyal Modeli Gerçekleştirmedeki Rolü.* Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çavuşoğlu, T., (2005), *Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar-Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları (1917-1983),* SABEV Yayını.

Çetin, B. I. (2017). Sanayi devrimi'nden 21. yüzyıla batı dünyasında engellilik. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi, 7(1),* 91-122.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü *2019 Yılı Faaliyetleri Raporu, (2019)*. https://www.aile.gov.tr/media/46052/c-ocuk-hizmetleri-genel-mu-du-rlu-g-u-2019-yili-faaliyetleri.pdf, Erişim tarihi: 15.10.2022

Dalbay, R. S. (2009). *Özürlü Yakınlarının Özürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Beklentileri ve Memnuniyet Dereceleri (Isparta Örneği).* Doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dalkır Kahveci, A. (2019). *6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddeti Önlemedeki Rolü.* Doktora tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Danış, M. Z., & Kırbaç, A. (2013). The historical development of social work practice with ındividual. *Middle-East Journal of Scientific Research, 14(5),* 703-711.

Elmacı, D. (2010). Günümüzün yetim kalan kuruluşları: Yetiştirme yurtları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(4),* 949-970.

Erkan, B., Şentürk, M., Akbaş, Yusuf, E. & Paksoy, S. (2012). Dünyada ve Türkiye'de sosyal bütçeleme (Cinsiyete duyarlı bütçe) yaklaşımı. *International Journal of Economic and Administrative Studies, 5(9),* 85-105.

Eryüksel, A. (1998). Osmanlı devletinde dul ve yetimler. *Şarkiyat Mecmuası, (8),* 331-344.

EYHGM. (2022b). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni: Ağustos 2022. https://www.aile.gov.tr/media/117257/eyhgm_istatistik_bulteni_agustos2022.pdf, Erişim tarihi: 22.10.2022

EYHGM. (2022b). Engelli bakım hizmeti. https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/engelli-bakim-hizmeti/, Erişim tarihi: 22.10.2022

Gökmen, F. (2007). Türkiye'de özürlü haklarının gelişimi. *Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Özveri Dergisi, 2(4),* 1085-1106.

Hughes, B. & Paterson, K. (2011). Sakatlık sosyal modeli ve kaybolan beden: Bir yeti yitimi sosyolojisine doğru. D. Bezmez, S. Yardımcı, Y. Şentürk (Der.), Sakatlık çalışmaları: *Sosyal Bilimlerden Bakmak* içinde (s. 63-80). Koç Üniversitesi Yayınları.

Işıl, A. (2015). Osmanlı Devleti'nde gençlerle ilgili kurulmuş vakıflar. *Din ve Hayat, 25,* 29-31.

Kahraman-Güloğlu, F. (2017). *Kesişimsel Yaklaşımla Engellilik ve Toplumsal Cinsiyet -Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Karşılaştırması.* Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi.

Kahraman-Güloğlu, F. (2021). Tarihi süreçte dünyada ve Türkiye'de engelliliğin değişimi ve gelişimi. T. Güloğlu ve E. S. Kala (Ed.), *Değişen Dünyada Sosyal Politika i*çinde (s. 187-212). Ekin Yayınevi.

Kalaycı Kırlıoğlu, H. İ. & Karakuş, Ö. (2020). Reflection of the perceptions of students with disabilities on their disabilities to education experiences. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 31(3),* 1153-1175.

Kalaycı Kırlıoğlu, H. İ. & Kırlıoğlu, M. (2021). Sosyal hizmet uzmanlarının engelliliğe ilişkin tutumları ölçeği'nin türkçeye uyarlanması: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 32(3),* 771-786.

Kaya, T. (2017). Yerleşim evleri ve göçmenden vatandaşa: Hull House örneği. *İnsan Hakları Yıllığı, 35,* 79-95.

Kayaarslan, S. (2016). *Evde Bakım Hizmeti Sunan Engelli Bakıcılarının Yaşam Kalitelerinin Değerlendirilmesi (Kırıkkale Örneği).* Doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kayacı, E. (2022). *Engelli Kurum Bakım Hizmet Modelinde Aile Süreçleri.* Doktora tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kısakaya, A., Bahar, H. H., & Yalçın, S., (2022). Çocuk evleri koordinasyon merkezi görevlilerinin en sık karşılaştığı problemler ve çözüm yaklaşımları. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi,* 435–446.

Korkut, A. (2017). *Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Çalışan Bakım Elemanlarının Bağlanma Yönelimleri, Stresle Başa Çıkma Tarzları, Sosyal Destek Algıları, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Demografik Özelliklerin Tükenmişlik ile İlişkisi.* Doktora tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koşar, N. (1986). Sosyal hizmet mesleğinde toplum örgütlenmesi yönteminin gelişmesi. *Hacettepe Üniversitesi SHYO Dergisi, 4(3),* 85-103.

KSGM. (2015). Türkiye'de aile içi şiddet araştırması raporu. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/yayinlar/2015_KYAICSA_TR.pdf, Erişim tarihi: 23.10.2022

KSGM. (2022). Bakanımız Derya Yanık: "Belediyelere bağlı en az 10 kadın konukevi ve nüfusun yoğun olduğu yerlere ikinci ŞÖNİM açacağız. https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/bakanimiz-derya-yanik-belediyelere-bagli-en-az-10-kadin-konukevi-ve-nufusun-yogun-oldugu-Erişim tarihi: 23.10.2022

Mamur Işıkçı, Y., & Karatepe, S. (2016). Türkiye'de çocuğa yönelik sosyal politika uygulamaları ve tarihsel analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi. 7(1).* 69-100.

Mandaloğlu, M. (2013, 6). Eski Türklerde çocuk hukukunun töreye göre değerlendirilmesi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 10(2),* 133-147.

Marshall, G. (2003). *Sosyoloji Sözlüğü.* Bilim ve Sanat Yayınları.

Miroğlu, C. (2009). *Ankara'da Bir Huzrevi İncelemesi*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özateş, Ö. S. (2009). Bir sosyal hizmet müdahalesi olarak aile içi şiddet mağduru kadın sorununda feminist etik yaklaşım. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(2),* 99-108.

Öztürk, E. (2011). *Feminst Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*. Rağbet Yayınları.

Özpolat, A. O. (2021). *Türkiye'de Çocuk Hizmetleri*. Çizgi Yayıncılık.

Parlak, B. Ş. (2017). Kadının korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmeler ve Türkiye'nin konumu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 30(1),* 43-63.

Reçber, B. (2019). Sosyal hizmetin gelişiminde Türkiye'nin konumu: Teorik bir analiz. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2*), 715-738.

Reçber, B. (2021). *İnsan Hakları ve Sosyal Adalet Açısından Devletin Çocuklara ve Kadınlara Yönelik Sunduğu Hizmetler: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çalışanları Örneği.* Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Resmi Gazete, 19 Şubat 2014, Sayı: 28918, s.995.

Sarıkaya, M. (2007). Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir sosyal hizmet kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 14(34),* 321-338.

Sevil, H. T. (2005). *Yaşlılığın Sosyal Anatomisi.* SABEV Yayınları.

Söylemez, S. D. (2021). *Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Şiddet ve 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Koruyucu ve Önleyici Tedbirler.* Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Targan Çalış, Ş. (2017). *Kadın Konukevlerinde Kalan Kadınların Sosyal Destek Sistemleri ve Gelecek Beklentileri.* Doktora tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Taşğın, N. Ş., & Özel, H. (2011). Türkiye'de sosyal hizmetlerin dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2),* 175-190.

Tınar, Y. (2018). *Engellilere Yönelik Hizmetlerin Yönetimi ve Sunumu: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme.* Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Toper, F. (2021). Yaşlılar odağında sosyal hizmet mevzuatı. M. Başcıllar içinde, *Sosyal Hizmet Mevzuatı* (s. 97-119). Nobel Yayınları.

Tunç, İ. (2013). *Türkiye'deki çocuk Koruma Hizmetlerinin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uygulamaları Üzerinden Değerlendirilmesi*. Yüksek lisans ders ödevi, Yalova Üniversitesi.

TÜİK, (2021). İstatistiklerle Çocuk. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p= Istatistiklerle-Cocuk-2021- Erişim tarihi: 24.10.2022

Vural, H. (2019). *Engelli Çocuğa Sahip Kadınlar Üzerinden Kadınlara Yönelik Ayrımcılığa Toplumsal Bir Bakış: Marx ve Foucault Bağlamında Niteliksel Bir Araştırma.* Doktora tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, E. (2015). Osmanlı Devleti'nde yetim gencin eğitimi. *Din ve Hayat, 25*, 106-107.

Yılmaz, G. (2006). Yetiştirme yurdu ve yuvalarda yaşayan çocuklar. *Turkiye Klinikleri Journal of Pediatrical Sciences, 2(2*), 103-108.

Yılmaz, V. (2016). Tarihsel gelişimi ve güncel ikilemleriyle Türkiye'de engellilik ve sosyal politikalar. B. Altuntaş (Ed.), *Dezavantajlı Gruplar ve Sosyal Politika* içinde (s. 57-77). Nobel Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Throughout the history of humanity, cooperation and solidarity have always existed, although they have changed according to each period's economic, social, cultural, and political structure. However, traditional aids were insufficient to solve the problems faced by the population concentrated in the cities, especially the workers, especially after the Industrial Revolution. As a result, there was a need for professional assistance and services for disadvantaged population groups. The scientific approach to social work emerged with the scientific philanthropy movement at the end of the nineteenth century. At this date, when it was aimed to help the poor with a scientific effort, it was thought that science would provide an understanding of poverty. It was also thought that the scientific method could be used to systematically examine and treat individual cases. At the end of the 19th century, programs for social work education began to take shape. Social work in Anatolia has developed and transformed from a religious and traditional understanding rather than the social and economic changes that the West has undergone. Social work in Anatolia has developed and transformed with many social references, especially its religious and traditional roots. During the Ottoman Empire, especially orphans and orphans formed the priority area of social work. The Republican Period has been a turning point for the development of social services. The Public Health Law, which entered into force in 1930, the Republic's first years, determined the standards regarding the working hours, health conditions, and working ages of children, youth, women, and adults. Again, the Law on Municipalities, which entered into force in 1930, gave some obligations to citizens in need. Thus, it is aimed to provide on-site service for those in need, especially orphans, the disabled, and the poor. People's Houses were established in 1932 and thus, it aimed to spread cultural activities in Anatolia. After the Second World War, to establish the social security system, the Ministry of Labor was established in 1945, and structural developments such

as the Old Age Insurance in 1949, the Pension Fund Institution in the same year, and the Sickness and Maternity Insurance Law in 1950 were experienced. Social services in the western sense have started to develop in Turkey since the 1960s. In 1959, the Social Services Academy was established under the Social Services Institute in 1961 and gave its first graduates in 1965. The duties and authorities related to social services provided under the Ministry of Health and Social Assistance at that time were transferred to the General Directorate of Social Services, which was established in 1963. Especially after the establishment of SHÇEK in 1963, institutionalization began in the provision of social services. Again in 1986, the Social Assistance and Solidarity Encouragement Fund, which led to the start of the first comprehensive social assistance, was established and organized in all provinces and districts. Institutions such as the Family Research Institute (1989), the Status and Problems of Women (1990), and the Administration for the Disabled (1997), which were established in those years, are independent of each other and in a sense are unaware of the system in service delivery, although they are important steps for the institutionalization of social service provision in Turkey. resulted in inequities and inequities. From this point of view, to coordinate the services offered from a single center and make them more systematic, these institutions were combined under a single roof under the name of the Ministry of Family and Social Policies with Decree-Law No. 633. Thus, the Administration for the Disabled, the General Directorate of Services for the Disabled and Elderly; Presthe residency on the Status and Problems of Women, General Directorate on the Status of Women; To the Family and Social Research Institution, General Directorate of Family and Community Services; the units operating in the field of children and youth were transformed into the General Directorate of Child Services and included in the ministry. As part of the transition to the Presidential Government System, ASPB was merged with the Ministry of Labor with Decree-Law No. 703 in 2018 and was handed over to the Ministry of Family, Labor, and Social Services. In 2021, these two ministries, which were merged, were separated again and the Ministry of Family and Social Services was established. Even though there were name changes in the process, the Ministry of Family and Social Services with its current name has been the institution where social services are offered to improve and change the situation of individuals, groups, and local communities, especially children, young, elderly, disabled, women, asylum seekers, and immigrants. This article includes the historical development of social service institutions from the Ottoman period to the present and the services they provide.